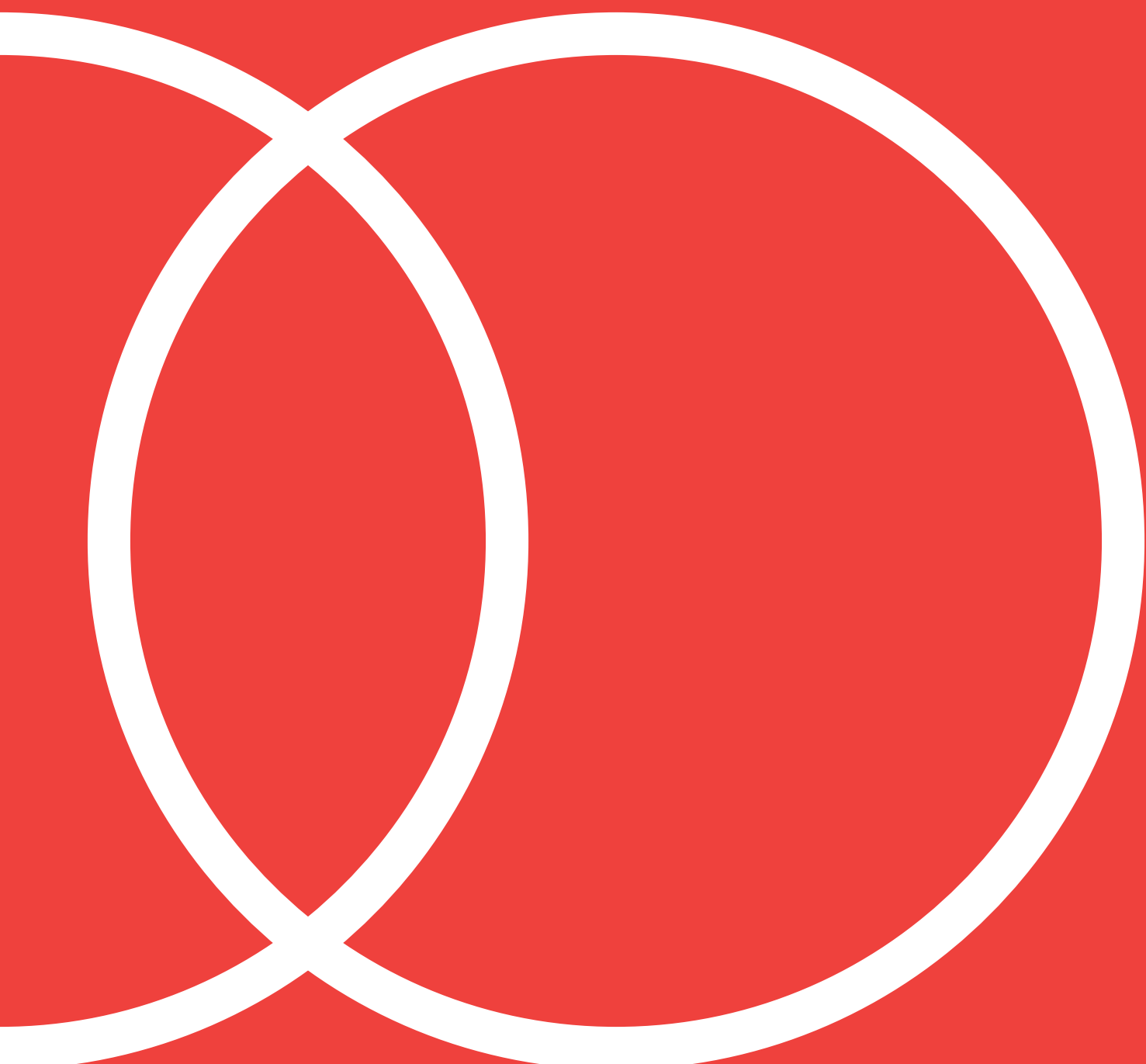


Izgradnja
levih
politika

Društveno-kulturni centri
kao ogledni modeli levih
kulturnih politika



solidarnost

Aktuelno stanje kulturne politike u Srbiji

Nakon političkih promena 2000. godine, u Srbiji dolazi do ubrzanog ukidanja svih ostataka socijalističkih normi i oblika organizacije kulturnog sistema, te do neoliberalne transformacije javnih kulturnih politika. To podrazumeva smanjenja javnog ulaganja u kulturu, potvrđivanja nacionalističkog narativa (posebno nakon 2004. godine), te mehanizama kontrole proizvodnje narativa u javnom sektoru kulture (kroz postavljenja direktora umesto konkursa i produženog VD statusa uprava¹), uvođenja elemenata kulturnih industrija (kulturne delatnosti u funkciji ostvarivanja profita) u javni sistem kulture (što se ogleda u podršci komercijalnim programima, saradnji sa privatnim i biznis sektorom, festivalizaciji kulture kroz kratke forme spektakla radi prodaje ulaznica i veće vidljivosti, te kroz podršku i promociju privatnog sektora koji se obilato nagrađuje javnim sredstvima za kulturu i promovira kao idealni modeli za transformaciju javnih institucija kulture) i opštoj centralizaciji oblasti. U uslovima u kojima se kreira takva javna politika za kulturu, postojeće javne institucije se postepeno prilagođavaju neoliberalnom formatu delovanja u kulturi i uticaja na kulturni razvoj, doprinoseći opštoj degradaciji nivoa kulturnih potreba stanovništva, a samim tim i kvaliteta života većine stanovnika Srbije.

To je praćeno degradacijom opštih uslova rada i života umetnika, tj. proizvođača kulture: promene zakona kojima im se ograničava elementarna sigurnost, socijalno i zdravstveno osiguranje obračunati po minimalnoj osnovici, onemogućen kontinuiran rad zbog dominantno projektnog režima finansiranja, oduzete mogućnosti za dobijanje prostora za rad, onemogućena kreditna sposobnost, ukidanje svih mogućnosti za rešavanje stambenog pitanja, postepeno smanjenje broja stalnih radnih mesta u javnom sektoru kulture za veći broj umetnika, ali i "guranje" na tržište i promovisanje tržišnog modela rada koji potpuno menja prirodu umetničkog načina proizvodnje.

U ovom periodu karakteristično je i uspostavljanje i jačanje organizacija i platformi civilnog društva koje se bave savremenom umetničkom i kulturnom produkcijom, kao dopuna sektorima u kojima javne institucije nisu mogle da pokriju sve delatnosti i teme. Njihov položaj, posebno kada je ojačala platforma nezavisne kulturne scene², karakteriše izrazita prekarost, najviši nivo obrazovanja na čitavoj kulturnoj sceni, izrazita okrenutost regionalnoj i međunarodnoj saradnji i kritički odnos prema radu zvaničnih institucija kulture. Do sada, ona od strane Ministarstva kulture nije prepoznata kao vitalna snaga domaće kulture, već kao uporni kritičar kojeg treba onemo-

1 Zakon o kulturi predviđa trajanje VD statusa do 1 godine, a u našoj praksi ti statusi traju po više godina, nakon čega se, umesto raspisivanja konkursa, ponovo postavlja drugi VD direktor.

2 Nezavisna kulturna scena je neformalni naziv za deo kulturne scene koji čine organizacije civilnog društva koje se bave savremenom umetnošću i kulturom kroz kritički odnos prema političkim, ekonomskim i drugim manifestacijama društvenog života, kulturnim politikama i politikama upravljanja u kulturi. Ona pokriva teritoriju cele zemlje i dominantni je proizvođač znanja i praksi umetničkog i kulturnog rada, uz razumevanje kulture kao javnog dobra. Zasniva se na principima saradnje, solidarnosti, međusobne podrške, transparentnosti, te i na levim političkim idejama. Ona je i javni zagovornik regionalne i saradnje zemalja bivše Jugoslavije, ostvarujući intenzivnu razmenu sa sličnim umetničkim akterima iz ovih zemalja.

gućavati i ometati u radu³.

Budžet za kulturu Republike Srbije u poslednjih 10 godina kreće se u razmaku između 0,78 i 0,67% državnog budžeta (najmanji budžet bio je 2023. godine, 0,67%). **Srbija je zemlja sa najmanjim izdvajanjima za kulturu po glavi stanovnika u poređenju sa uporedivim državama regiona:** svega 11 EUR po glavi stanovnika (2019), dok je te godine Slovenija izdvojila 79 EUR, Hrvatska 39 EUR, Crna Gora 37 EUR, a Makedonija 28 EUR)⁴. Ako posmatramo glavne gradove ovih država, Beograd, nekadašnji kulturni centar celog regiona, izdvaja svega 22 EUR po glavi stanovnika, dok Ljubljana izdvaja 145 EUR, Zagreb 99 EUR, Sarajevo 42 EUR, Podgorica 25 EUR, a Skoplje 15 EUR⁵.

Od ključnih dokumenata koji su neophodni za regulisanje oblasti kulture i njeno strateško usmeravanje koje odgovara ukupnom razvoju društva, u Srbiji postoji krovni Zakon o kulturi (koji, međutim, nije usklađen sa svim drugim zakonima, na primer sa Zakonom o socijalnoj zaštiti i Zakonom o radu), niz specifičnih zakona u oblasti zaštite kulturnog nasleđa, muzeja, biblioteka, jezika i ćirilice, te kinematografije i arhiva, dok ostale oblasti savremenog stvaralaštva nisu preciznije regulisane posebnim zakonima (oblast izvođačkih umetnosti, muzike, umetničkog obrazovanja i tako dalje). Uz to, treba pomenuti i konzervativnu nacionalističku *Strategiju razvoja kulture Republike Srbije od 2020. do 2029. godine*⁶ koju je predložilo Ministarstvo kulture i informisanja 2019. i koju parlament nikada nije usvojio, te je objavljena samo kao nacrt (što svedoči o poziciji kulture u ukupnoj državnoj politici, ali i o sposobnosti kulturne administracije da se bori za poziciju kulture u javnoj politici).

Na primeru Beograda može se najbolje ilustrovati i situacija potpune centralizacije kulture koja je rezultat smanjenih ulaganja iz javnog budžeta, oduzimanja ingerencija lokalnih samouprava da se bave razvojem lokalne kulture i odsustva nacionalne ili lokalnih strategija razvoja kulture. Od 26 republičkih ustanova kulture, 22 se nalaze u Beogradu. Pored toga što je najveći deo ukupne mreže javnih institucija kulture glavnog grada smešten u njegove centralne zone, nekadašnja mesta kulture poput domova kulture, bioskopa, biblioteka su ili privatizovana (mreža bioskopa) ili ostavljena da propadaju ili zatvorena (ispostave Biblioteke grada Beograda), a u mnogim slučajevima programski pretvorena u rasadnike konzervativnih i nacionalističkih ideja (primer Centra za kulturu Rakovica i DKSG). To je direktno uticalo na nivo kulturnih potreba stanovnika izvan centra grada, a posebno na izuzetno nizak nivo kulturnog razvoja (cultural education) mladih i dece školskog uzrasta. Ovome doprinosi i odsustvo sistemski definisanih odnosa i veza između škola tj. obrazovne politike i institucija kulture, što doprinosi setu problema aktuelne obrazovne politike (smanjenje broja časova namenjenih umetnosti i humanističkim naukama, neobavezanost škola da organizuju posete kulturnim manifestacijama i programima, prepuštanje organizacije sadržaja ekskurzija komercijalnim turističkim agencijama umesto

³ O ovim temama, sukobima i strategijama nezavisne scene više se može naći na <https://nezavisnakultura.net>

⁴ Izvor: dr Predrag Cvetičanin, 1% STVARNO ZA KULTURU
<https://kuda.org/sites/default/files/docs/1%25%20stvarno%20za%20kulturu.pdf>

⁵ Ibid

⁶ <https://kultura.gov.rs/extfile/sr/4476/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029--godine.pdf>

stručnjacima iz kulture, potpuna odvojenost procesa obrazovanja i umetničkog obrazovanja, sužena i centralizovana mreža umetničkih škola, nedostatak međuresorne saradnje na nivou ministarstava...). Nekadašnja bogata mreža domova kulture na svim gradskim opštinama danas je devastirana, a posledice su vidljive u dramatičnom padu kulturnih potreba stanovništva⁷.

Primeri dobrih praksi: kako se mogu koncipirati i realizovati društveno-kulturni centri

Prvi primer koji je dokaz uspešnog samoorganizovanog društveno-kulturnog centra je Kulturni centar Magacin u Beogradu. Nastao je 2007. godine na inicijativu grupe organizacija, umetnika i aktivista (iz neformalne mreže *druga scena*) i u saradnji sa upravom Grada Beograda kako bi se obezbedio prostor za rad nezavisne kulturne scene u Beogradu. Vrlo brzo nakon toga, sa promenom vlasti u Gradu, došlo je do sukoba koncepcija između novih gradskih vlasti i grupacije umetnika i organizacija koje su koristile prostor Magacina: nova gradska kulturna politika nije želela da podržava način rada ovog centra koji je negovao kritičku kulturu, slobodno učešće, otvorenost i solidarnost kao vrednosti koje su oblikovale rad centra. Zato je centar prešao na potpunu samoupravu.

Njegov model upravljanja zasnovan je na horizontalnoj organizaciji i zajedničkom upravljanju, sa redovnim mesečnim i godišnjim skupštinama na kojima svi korisnici (oko 150 redovnih korisnika) učestvuju u procesu kolektivnog odlučivanja o važnim pitanjima koja utiču na centar i njegovu zajednicu. Ove skupštine su jedine instance odlučivanja kao istinski demokratska struktura. Definisani principi rada podržavaju izgradnju i jačanje zajednice jer zajednički rad, deljenje resursa i udruženi rad zarad održavanja prostora zahtevaju da svaki član preuzme visok nivo odgovornosti, da razvije pregovaračke kapacitete i permanentno uči. Prostor se koristi kroz otvoreni kalendar: *online* kalendar omogućava korisnicima da samostalno rezervišu raspoložive prostore, držeći se pravila izbalansiranog vremenskog kroišćenja koji svima omogućava da dođu do termina za rad. Programski, kulturni centar nije kurirana institucija tj. ne postoji "autoritet" koji odlučuje o programu, već se on pravi od strane čitave zajednice, što omogućava raznoliki program, od radova u nastanku (*work in progress*), rada najmlađih umetnika do programa sa najpoznatijim domaćim i svetskim umetnicima, različite formate predstavljanja, ali i učenja kroz umetnost: festivali, radionice, predavanja, izložbe, konferencije, prezentacije, razgovori, akcije, susreti, školski časovi i tako dalje. Ova raznolikost podrazumeva i raznolikost publike. Posebna grupa radi na saradnji sa neposrednim komšilukom i stanarima okolnih zgrada.

Magacin je jedan od retkih radnih prostora (u kojima je moguće obaviti proces produkcije umetničkog rada, a da nije samo prostor za prezentaciju) za umetnike i kul-

⁷ Jedan od pokazatelja je i iznos koji je namenjen zadovoljenju kulturnih potreba tročlane porodice u Srbiji, a koji iznosi na mesečnom nivou 2.327,56 dinara zajedno sa rekreacijom ili 1,9% potrošačke korpe. Izvor: <https://must.gov.rs/tekst/8037/kupovna-moc-stanovnistva-potrosacka-korpa-2024.php>

turne radnike u Beogradu. Korišćenje prostora je besplatno za korisnike i za publiku: poruka je da kultura mora biti dostupna svima, ona nije sredstvo ni prostor za tržišno delovanje, a postojeći resursi smatraju se zajedničkim dobrom koje pripada svima i za koje su svi odgovorni.

Svi članovi zajednice moraju da poštuju uslove i vrednosti koji su definisani kroz dugoročno pregovaranje, usaglašavanje i debatu unutar zajednice korisnika:

- Umetnički radovi i programi proizvedeni ili predstavljeni u Magacinu moraju biti besplatno ponuđeni publici – svi javni programi (izložbe, predstave, predavanja, radionice i drugo) u Magacinu su besplatni za publiku; Magacin se ne može koristiti za bilo kakve profitne aktivnosti.
- Svi nacionalistički, homofobični, šovinistički, verski, rasistički, partijski ili diskriminatorski elementi su neprihvatljivi.
- Od svih korisnika se očekuje da podele svoje znanje sa drugim korisnicima: umesto da “kupe” usluge ili termine, oni razmenjuju svoje veštine, znanja i druge resurse, doprinoseći zajednici i permanentnom učenju svih članova zajednice.
- Nisu dozvoljeni komercijalni sponzori ili oglašavanje.

Magacin okuplja važne kulturne aktere, pojedince, inicijative i organizacije, koji proizvode umetničke i kulturne prakse koje popunjavaju praznine u institucionalnom pejzažu Beograda i Srbije. U njemu se nalazi zajednica savremenog plesa (koja nema nijednu drugu javnu ustanovu i prostor), savremeni cirkus (koji nema drugog prostora u gradu), male pozorišne kompanije, eksperimentalni festivali, vizuelni umetnici, muzičari, itd. Poseban kvalitet centru daje spoj kulture i društvenog aktivizma, prožimanje znanja i iskustava iz ove dve oblasti koji direktno utiču na društveni angažman svih korisnika i članova ove zajednice. U Magacinu su nastali i radili (ili još rade) inicijative poput Krova nad glavom, Solidarne kuhinje, Centar za pomoć migrantima, Ne davimo Beograd, Ulice za bicikliste, kao i feminističke i LGBTQI+ grupe i platforme.

Ova živopisna zajednica, svesna svoje krhke situacije i nesigurnih uslova, razvija model samoorganizovanog kulturnog centra kako bi obezbedila svoj opstanak, ali i da zadrži prostor za umetničko i organizaciono eksperimentisanje. Tako je organizacioni model Magacin nastao kroz permanentni i dinamični proces kolektivne refleksije, pregovora i aktivnog učešća u društvenim i političkim debatama.

Ovaj model je stoga kolektivni rad (proces) koji pokušava da ostane fleksibilan i otvoren za nova dešavanja u društvenom i političkom kontekstu: demokratske i redovne debate sa svim članovima zajednice služe poboljšanju i prilagođavanju modela samoorganizovanja koji odgovaraju potrebama svih članova.

Principi uzajamne brige, solidarnosti, transparentnosti, jednakosti i pravde čine ovu strukturu feminističkom institucijom koja podseća na ženske zajednice u Rožavi na

kurdskim teritorijama: briga jednih o drugima u složenom okruženju i gotovo stalnim (političkim) ratovima čini svaki od korisnika jačim i otpornijim, stvarajući afektivni savez koji se opire kapitalističkoj religiji individualizma.

Drugi primer društveno-kulturnog centra nalazi se u najvećoj faveli Ria de Žaneira, Maréu. Ovaj izbor napravljen je da bi se pokazalo kako je moguće napraviti direktnu vezu između zajednice i mesta stvaranja i širenja umetnosti i kulture⁸.

To je organizacija Redes do Maré (Mreža Maré)⁹ koja je nastala na inicijativu stanovnika favele¹⁰ koja se decenijama nalazila na potpunoj margini gradskog sistema upravljanja, često izvan zakona, sa velikim brojem stanovnika bez ličnih dokumenata, najsiromašniji deo ogromnog Rija de Žaneira. Bez dostupnosti pijaće vode i kanalizacije, zdravstvene zaštite, obrazovanja, sistema javne sigurnosti i kulture, stanovnici su napravili ovo udruženje građana da bi se sopstvenim snagama borili za bolje uslove života i prevazilazili brojne systemske prepreke koje je proizvelo društvo nejednakosti. Sistem rada i organizacija zasnovani su na principima direktne demokratije, tako da svi stanovnici odlučuju o ključnim temama kojima se organizacija bavi, i to "kroz mobilizaciju, razgovore i učešće stanovnika, proizvodnju znanja i predloge akcija koje omogućavaju sistematsko praćenje promena u pravcu konkretnih poboljšanja kvaliteta života stanovnika". Strateški pravci i metode rada su mobilizacija stanovnika, umrežavanje i partnerstva, uticaj na javne politike, sistematizacija i širenje znanja, te dijagnoza stanja i produkcija informativnih materijala o toj sredini i njenim problemima i specifičnostima.

U tim procesima, kultura ima izuzetno važnu ulogu. Ona je jedna od tih ključnih tema koje je zajednica odlučila da razvija (tema se zvanično zove "Umetnost, kultura, sećanja i identiteti") budući da su razumevanja kulturne istorije (posebno istorije kulture afričkih robova koja je zvanično bila zabranjivana) i savremene umetnosti prepoznati kao faktori koji jačaju samopouzdanje pojedinca i zajednice. Široka mreža aktivnosti u i oko umetničkih praksi omogućava da se na siguran način, kroz angažman umetnika iz favele i drugih delova grada, teoretičara, profesora univerziteta (često poreklom iz favele) iniciraju i jačaju kritičke debate o osetljivoj temi koja je u srži javnih debata u Brazilu: strukturni rasizam. Umetnost i kultura su polja akcije za ograničavanje stereotipa i predrasuda o faveli i njenim stanovnicima.

Ove aktivnosti se realizuju kroz nekoliko mesta raspoređenih po čitavoj faveli tako da su dostupne svima: Umetnički centar Maré, biblioteka, Crna kuća, Ženska kuća, Kulturna arena Herbert Vianna. U ovim prostorima organizuju se umetnički i kulturni programi za stanovnike i različite generacije: svakodnevni časovi plesa, pozorišta, književnosti, fotografije, slikarstva i muzike, radionice, kao i kulturni programi poput predstava, izložbi, predavanja, konferencija i drugih programa za sve vrste publike.

⁸ Namera ovog izbora je da se dekolonizuje promišljanje kulturnih politika i izbegne uobičajena evropocentričnost. Primer iz Brazila je izabran zbog režima demokratske samoorganizacije i načina odlučivanja u složenim društveno-ekonomskim kontekstima kakav je kontekst favele. Sličnosti sa naporima da se ožive prakse samoorganizovanja i samoupravljanja u našem regionu sa ovim samoorganizovanim zajednicama su izuzetno velike.

⁹ <https://www.redesdamare.org.br/en/quemsomos/atuacao>

¹⁰ Kojih je danas 140.000.

Ovi programi direktno su povezani sa programima koji se tiču obrazovanja za decu, mlade (kako bi im se olakšao ulaz na univerzitete), mlade žene i žene žrtve nasilja, rekonvalescente od bolesti zavisnosti itd.

Posebno se ističe činjenica da je ova mreža sedište Plesne kompanije Lie Rodrigues, jedne od najslavnijih i svetski poznatih brazilskih savremenih umetnica koja je tu osnovala i plesnu školu. Škola je njen socijalni projekat: od prihoda kompanije koja nastupa na najvećim svetskim pozornicama i festivalima ona izdvaja novac koji, kao mesečnu platu, daje mladim ljudima iz favele da dolaze na treninge u njenu školu. Odatle jedan broj njih zapošljava u svojoj kompaniji, dok druge preporučuje kompanijama širom sveta kao profesionalne plesače, menjajući iz korena njihove uslove života i omogućavajući im da od svog talenta i rada žive dostojanstvenim životom.

Ovaj model direktne demokratije koji stvara prostor za učenje i emancipaciju inače obespravljene stanovništva i uloga umetnosti i kulture u ovim procesima predstavljaju izvor relevantan za mnoge javne politike, uključujući i kulturne. To je primer koji dokazuje poraz neoliberalnog, kolonijalnog sistema zasnovanog na nepravdi i privilegijama za malobrojne, elitističkoj kulturi i patrijarhalnom centralističkom modelu upravljanja.

Principi koncepcije i organizacije participativnih i inkluzivnih društveno-kulturnih centara

Neka od osnovnih pitanja levih kulturnih politika su: Kako da institucija kulture doprinesu pretvaranju stanovnika i građana iz pasivnih u aktivne članove zajednice? Kako sprovesti takvu praksu koja će postati izazov dominantnim neoliberalnim vrednostima, načinima delovanja i, posebno, manipulacijama i zloupotrebom kulture u svrhe promocije nacionalističkih, merkantilističkih i individualističkih diskursa koji su uvek protivni opštem, zajedničkom interesu?

Društveno-kulturni centar treba da planiranjem načina organizacije, aktivnosti i sadržaja pokaže da je moguća alternativa dvama dominantnim modelima ideološkog oblikovanja institucija: jedan je zasnovan na ideologiji nacionalizma koji se ograničava temama i praksama vezanim za istoriju i tradiciju dominantne nacije, često naginjući ka ili čak promovišući nacionalistički kič (koji se predstavlja kao nacionalna kultura); drugi je tržišni model zasnovan na ideologiji tržišta, na kulturnim industrijama i neoliberalnim kulturnim politikama koje promovišu tržišnu isplativost svih kulturnih programa (dok se javni resurs kulturne ustanove stavlja u funkciju proizvodnje profita kojim se dopunjuje minimalizovan javni budžet namenjen kulturi).

Ovi centri moraju imati izraženu društvenu funkciju zbog koje ih označavamo kao *društveno-kulturni centri*. Oni su mesta ojačavanja zajednice za otpor deregulizaciji kulture i obrazovanja, uklanjanju kritičke kulture iz javnog života i javnog prostora, kao i prostori zajedničkog u kojima se omogućava osveščivanje zajednice o važnosti

umetnosti u svakodnevnom životu (što je promovisao i jedan od vodećih kulturnih aktera posleratne Jugoslavije, teoretičar i književnik Oto Bihalji Merin).

Oni kroz svoje programe omogućavaju prostor za kritički odnos prema bližoj i daljoj prošlosti: teme istorijskog revizionizma, jugoslovenskog nasleđa, postjugoslovenske i regionalne kulturne i naučne saradnje omogućavaju širenje kulturnog prostora i vidika, vraćanje u fokus antifašističkih tradicija i društveno-političko obrazovanje za mlade generacije kroz koje se afirmišu uloge kulture, nauke i obrazovanja u savremenom društvu, ali i čitanju i razumevanju istorije.

Centri moraju biti spona između kulture i obrazovanja (što je potpuno ukinuto aktuelnim kulturnim i obrazovnim politikama), zasnovani na društveno-kritičkim ili alternativnim pedagogijama (Paula Freire i Ivana Ilića). Ove pedagogije sadrže emancipacijske, humanističke, demokratske, antiimperijalističke i antimilitarističke ciljeve. Ovakav model omogućava kritiku konvencionalnog tipa ustrojstva i upotrebe kulturne institucije, koji ne odgovaraju kulturnoj stvarnosti, umetničkim procesima koji su dinamični i u stalnoj promeni i vrednostima konkretnih zajednica i njihovom društvenom razvoju. Svaka institucija kulture ima i edukativnu funkciju, ona mora biti mesto višeglasja i raznovrsnosti, gde se različite grupe stanovnika, posebno manjine osećaju kao sastavni deo zajednice.

Kada se govori o načinu stvaranja programa (vrste aktivnosti, sadržaji, učesnici, publika, partneri...), struktura ovakvih centara treba da omogući zajedničko pregovaranje, dogovaranje i predlaganje od strane svih zainteresovanih grupa: stručnjaka i kustosa, umetnika, lokalne zajednica i njenih specifičnih podgrupa (deca, mlada publika, radne žene, porodice, penzioneri, manjine, supkulturne grupe, škole, LGBTQI+ zajednica, druge institucije koje postoje u istoj zajednici...), kao i šira publika. Da bi to bilo izvodljivo, potrebno je ostvariti emancipaciju publike o savremenim umetničkim i kulturnim praksama (kroz saradnju sa umetnicima, stručnjacima, univerzitetima, kroz regionalnu i međunarodnu saradnju, obrazovne programe). Zato centri moraju biti mesto za eksperiment i neograničeni istraživački proces koji omogućavaju stvaranje novih praksi i umetničkih izraza (primer su studentski kulturni centri koji su širom socijalističke Jugoslavije bili prostor za eksperimentisanje mladih ljudi, izrodivši istorijski značajne umetničke, filmske, muzičke fenomene jer u njima nije bilo "narudžbina", već slobodan prostor za okupljanje, razmenu, zajednički rad, učenje i proizvodnju umetnosti).

Ovim modelom bi se onemogućila zloupotreba kulturnih institucija za održavanje društvenog *statusa quo* i pozicije privilegovanih grupa, kao i "fasadna" kulturna demokratija (na primer, jednokratno uključivanje malih grupa marginalizovanih građana u programe koji su dotirani kroz projektno finansiranje, omogućavajući *whitewashing*).

Društveno-kulturni centar mora biti politički projekat lokalne samouprave: ona ga mora ohrabriti i dati mu sredstva, ali mu čuvati autonomiju rada i podsticati njegove veze sa lokalnom zajednicom.

Centar zasnovan na levim kulturnim politikama ne sme da insistira na posebnim identitetima (kao u neoliberalnom modelu multikulturalnosti), već na onom što je zajedničko kako bi se socijalne razlike permanentno smanjivale (a individualne razlike pretvarale u zajedničko bogatstvo). Da bi se to postiglo, mora se insistirati na aktivnom kritičkom odnosu prema svim društveno-političkim fenomenima koji oblikuju našu stvarnost i prema javnim politikama i praksama, negovati empatija i solidarnost koje se manifestuju kroz prakse zajedničkog rada, dijaloga, razmene, međusobnog učenja i zajedničkog interesa za građenje i čuvanje zajednice.

Ovakvi centri su mogući, što dokazuju i dva navedena primera koja, kroz saradnju kulturnih, obrazovnih i aktivističkih praksi, uspešno rade i ostvaruju emancipujući efekat na zajednicu.



ROSA LUXEMBURG STIFTUNG
SOUTHEAST EUROPE

Izdavanje ove publikacije je podržala fondacija Rosa-Luxemburg-Stiftung sredstvima Ministarstva spoljnih poslova Nemačke. Izneseni stavovi ne odražavaju pozicije fondacije Rosa-Luxemburg-Stiftung niti pozicije Ministarstva spoljnih poslova Nemačke.

Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost Platforme Solidarnost i ne odražava nužno stavove fondacije Rosa-Luxemburg-Stiftung.